

*Мср Марија Милојевић, истраживачица-сарадница
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-0845-1098*

*Прегледни научни рад
УДК: 351.74/.76(497.11)
DOI: 10.46793/XXMajsko2.477M*

ПРАВНИ ОСНОВ „ПРОНАЂИ МЕ“ УСЛУЖНОГ СЕРВИСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Резиме

Аутор у раду даје приказ правних извора на основу којих је услужни сервис „Пронађи ме“ уведен у правни систем РС. У Уводу, укратко се излаже појам и порекло Амбер Алерт система који постоји широм света и на основу кога је постала идеја о увођењу сличног механизма у српско право. Затим, аутор је изложио начин на који се овај систем обавештења јавности у случају малолетног лица, трансформисао од саме идеје до реализације и коначног увођења октобра 2023. године. Након што су изложени неки релевантни међународни и национални правни документи у материји, прешло се на анализу конкретних законских одредби и подзаконских аката који служе као основ за поступање надлежних органа у складу са Амбер Алерт системом. Правни извори подељени су на оне који се односе на поступање полиције у конкретном случају, затим прописе у области електронских комуникација као и прописе донете у области медијских услуга. Уместо закључка, аутор је изложио неке планове и идеје за евентуално унапређење „Пронађи ме“ сервиса, као и одређена запажања о усклађености свих правних извора који регулишу проучавану материју.

Кључне речи: *Амбер Алерт систем, „Пронађи ме“ услужни сервис, објава за несталим лицем, жута потерница Интерпола, нестанак малолетног лица, заштита података о личности, хитно обавештавање јавности, електронске комуникације, медијске услуге.*

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

1. Увод

„Систем упозорења јавности и трагања за несталом децом познат под називом „АМБЕР алерт“ је покренут у САД 1996. године, након нестанка истоимене девојчице која је отета и убијена у граду Арлингтону, држава Тексас.“¹ Извештавање медија и опсежна активност јавности и сарадња са локалном заједницом у проналажењу девојчице довела је до „настанка идеје да се иницира увођење система упозорења и брзог обавештавања у случајевима отмица, киднаповања и других сродних кривичних дела и појавних облика криминала где су оштећени деца и малолетници“². Амбер Алерт стога можемо дефинисати као модел ширења и објављивања информација у јавности у специфичним случајевима нестанка малолетних лица када су испуњени одређени критеријуми за његово активирање. Састоји се из низа објава о нестанку малолетног лица „путем различитих медија– телевизијских и радио емисија, Интернета, СМС порука, екрана на банкоматима, аутопутевима итд. које могу да допру до грађана који ће запамтити лице детета и потенцијално га уочити или имати валидне информације које полицији могу да помогну у потрази“³.

Данас овај систем постоји у свих 50 држава САД, Дистрикту Колумбија, Порторику, као и у бројним државама широм света- Белгији, Бугарској, Чешкој, Француској, Грчкој, Холандији, Италији, Ирској, Малти, Немачкој, Пољској, Португалији, Румунији, Шпанији и Великој Британији.

Сервис има различите модификације у зависности од државе и специфичности њеног правног система, као и друштвених околности у којима се примењује. У нашој земљи Амбер Алерт услужни сервис заживео је под називом „Пронађи ме“, а начин примене и посебне карактеристике овог система обликоване су у специфичном међународном правном окружењу- у европском правном простору којим доминира право ЕУ с једне стране, и већ постојећим, али и измењеним и допуњеним националним законодавством с друге стране.

2. Увођење система раног узбуњивања у случају нестанка детета - „Амбер аларм“ у Србији

За главну полазну тачку у погледу увођења „Амбер Алерт“ система узима се Акциони план Републике Србије за Поглавље 24 у оквиру процеса

¹ Никач, Ж., Лештанин, Б., *Увођење „Амбер алерт“ система у рад полиције Србије ради заштите живота деце и малолетника*, Зборник радова копаоничке школе природног права – Слободан Перовић, 2021, стр. 137.

² Исто, стр. 137.

³ Види више на: https://amberalert.rs/?_rstr_nocache=rstr171661003e811498, приступљено: 05.04.2024.године.

придруживања Европској унији. У складу са препоруком 8 планирана је активност 6.2.8.3 која гласи: „Спровести свеобухватну анализу усклађености домаћег законодавства са правним тековинама ЕУ у области борбе против трговине људима, с посебним фокусом на Директиву 2011/36/ЕУ Директиву 2004/81/ЕЗ, Директиву 2012/29/ЕУ, укључујући Амбер аларм⁴. Корене идеје о имплементацији овог услужног сервиса можемо пронаћи у Меморандуму о разумевању између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Фондације „Amber alert Europe“ од 24. 02. 2022. године. У Меморандуму се, између осталог, истиче да је његов циљ успостављање сарадње између Страна потписница како би се унапредиле активности ради проналаска несталих лица млађих од 18 година у Републици Србији.⁵ Даље, прецизира се да ће успостављање сарадње обухватити и најбоље праксе у области технолошких иновација и стандарда, прекограничне сарадње, изградње заједнице и активног укључивања грађана; све то поштујући одговарајуће међународне конвенције и националне прописе држава из којих долазе чланице Фондације.⁶ Меморандумом је МУП РС званично постао члан Фондације. Сарадња између Муп-а РС и Фондације „Amber alert Europe“ значајна је и из разлога јер је Фондација покренула и оснивање Мреже полицијских експерата за нестала лица (PEN-MP), која је сада придружена Радној групи Савета Европске уније за спровођење закона.⁷

Акциони план Републике Србије за Поглавље 24 и Меморандум о разумевању значајни су писани документи о потреби увођења „Амбер алерт“ система. Од увођења броја 116000 2012. године који представља Европски број

⁴ Акциони план Републике Србије за Поглавље 24 у оквиру процеса придруживања Европској Унији-ревидиран, март 2019.године, Активност 6.2.8.3., доступно на: https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/06/nacrt_revidiranog_akcionog_plana_za_poglavlje_24_m.pdf, приступљено: 12.02.2024.године.

⁵ Чл. 1 Меморандума о разумевању између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Фондације „Amber alert Europe“ од 24.02.2022. године, доступно на: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/>, приступљено: 13.02.2024.године.

⁶ Чл. 2 и 3 Меморандума.

⁷ Саопштење МУП-а- Званична изјава поводом успостављења сарадње између Фондације AMBER Alert Europe и Министарства унутрашњих послова Републике Србије Меморандумом о разумевању који је потписан 24. фебруара. Доступно на: [479](http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/search/tut/p/z1/pVPLcoIwFP2VuugSE4OGuESIVC1apVbDhgkQFctb8NGvb9Auaq06TjOZySS5Oefec3KBBWbAitjGX7DcjmWwiD21sD1sGrimQ9QftvptqOLWGLbMnWQJAU_AApYb5Um-BDQpnMB37UC8jh4h88Jyyfi6CPI1GbeOi8zl7TjKeZQPYo-foutYQ1AdKc1OXyMyeYblm8T1PUBrjuJ6pIkjBQm1T1CJAaJK6GGh-YOUTzYOESvOcvcpZ0WPNsDykKHZw8s4FleXooTuVx3Ag-C6YEcXhiqgLTE-bSEuoFwinFeHxU5KD9IXjoiAI-xOdBNGXyFycbnWzCJ4iwUbph3CnLOQPSuJhgUvafraWR_BfD1g2rRyGr30KmxZmY9_kybRv2aKKNRTp3fwJ62VR6sJQeDf1dal19gqohEngVWuoE_1PM3q0PIXrFX6WppYqGKKvb5WB2tSOSMCTyce6lj7mhyXXaW31yqqq22DSCRaXyBeEORNU!/?urilc=wcm:path:/public_cyrillic/Pocetna/Aktuelno/Saopstenja/a586294d-48dc-46aa-a467-d758bf7311d7, приступљено: 13.02.2024.године.</p></div><div data-bbox=)

за несталу децу у Србији, на основу сарадње и подршке Европске иницијативе за несталу децу (MCE), АСТРА је заступала иницијативу да се и у Србији уведе систем раног узбуњивања у случају нестанка детета. Овом темом се преко деценије бавило више државних институција, као и одређен број организација цивилног друштва, а заинтересованост су показивале и међународне организације.⁸ Невладине организације које су предводиле иницијативу за активирање „Пронађи ме“ услужног система под којим је „Амбер алерт“ заживео у нашој земљи су АСТРА, Фондација „Тијана Јурић“ која је основана средином 2015. године чија је једна од најважнијих акција била иницијатива да се у наш правни систем угради светски познати модел узбуњивања „Амбер алерт“⁹, као и „Центар за несталу и злостављану децу“. Иако су се активности везане за иницијативу за увођење овог система интензивирале у последњој деценији, идеја о томе постоји још од увођења овог система у САД 1996. године.

Кабинет Министра Министарства унутрашњих послова Републике Србије донео је решење 01 број: 011-77/23-6 од 2. 2. 2023. године; правни документ којим је, може се рећи, започето увођење „Амбер алерт“ система у Србији. Овим документом образован је Тим за увођење „Амбер Алерт“ система за Србију чији је задатак био да изради Анализу почетног стања и План активности како би се успоставило активирање система. Решење је садржало, између осталог, критеријуме за активирање система и израду процедуре и предлог протокола о сарадњи међу институцијама а све у сврху регулисања поступка размене информација и права и обавеза надлежних институција у случајевима обавештавања о нестанку лица млађег од 18 година. Према саопштењу МУП-а, у марту месецу је Тим за увођење „Амбер Алерт“ система дефинисао полазне основе за његово успостављање. У решењу је као рок за спровођење наведених задатака наведен 1. новембар 2023. године (девет месеци од успостављања Тима).¹⁰

Тим за увођење „Амбер алерта“ у Републици Србији састављен је од 17 чланова и чланица, од чега је пет представника сектора Министарства унутрашњих послова, по један представник/ца девет других министарстава, три представника Републичког јавног тужилаштва, као и представници две

⁸ Увођење система раног узбуњивања у случају нестанка детета „Амбер аларм“ у Србији: Претња или прилика?, ПрЕУговор- Брза реакција 9, Београд, јун 2023.године, стр. 3, доступно на: https://preugovor.org/upload/document/brief_alert_9_sr.pdf, приступљено 12.02.2024.године.

⁹ Аутори Никач и Лештанин сматрају да ова организација данас лидер у невладиној сектору у области заштите деце и малолетника од отмица, нестанка и сродних облика угрожавања. Никач, Ж., Лештанин, Б., *нав. чланак*, стр. 135.

¹⁰ Систем је у Републици Србији званично заживео 25.октобра 2023.године.

организације цивилног друштва (Центар за несталу и злостављану децу и АСТРА – Акција против трговине људима).¹¹

Увођење „Амбер Алерт“ система захтевало је опсежну измену и доношење закона и подзаконских аката у више области: измене су биле неопходне у прописима министарства унутрашњих послова и у погледу деловања полиције, у области електронских комуникација те у погледу функционисања медијских сервиса. Такође, донето је више споразума о међусобној сарадњи међу поступајућим институцијама.

3. Неки релевантни међународни и национални правни извори у вези са „Пронађи ме“ услужним сервисом

Међу међународним правним изворима значајни су правни документи у виду конвенција и директива који представљају полазну тачку за увођење Амбер Алерт система у националне оквире.

Конвенција о правима детета, усвојена 1989. године, општи је правни оквир за сва поступања и сва питања у вези са децом; у њој се у чл. 1 дете дефинише као „људско биће које није навршило осамнаест година живота, ако се, на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније”.¹² Конвенцију о правима детета ратификовала је СФРЈ, али је обавезујућа и за Р. Србију као правног следбеника некадашње државе СФРЈ. У вези са нестанком малолетног лица и активирања „Пронађи ме“ система, у праву РС оперативни и законски термин је малолетно лице а не дете, али је узраст несталог лица неопходан за поступање исти- до 18 година живота. Конвенција је значајна јер уводи стандард најбољег интереса детета на тај начин што у чл. 3 ст. 1 прописује да: „у свим активностима које се тичу деце, без обзира да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела најбољи интереси детета биће од првенственог значаја“. Између осталог, стране уговорнице се, ратификовањем ове Конвенције, „обавезују да детету обезбеде такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит“.¹³

Конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце¹⁴ прописује правила поступања у случајевима незаконитог прекограничног

¹¹ Увођење система раног узбуњивања у случају нестанка детета „Амбер аларм” у Србији: Претња или прилика?, ПреУговор - Брза реакција 9, Београд, јун 2023.године, стр. 3, доступно на: https://preugovor.org/upload/document/brief_alert_9_sr.pdf, приступљено 12.02.2024.године.

¹² Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл. Лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97).

¹³ Чл. 3 ст. 2 Конвенције УН о правима детета.

¹⁴ Закон о ратификацији Конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 7/91).

одвођења деце и њиховог задржавања. Основни циљеви ове Конвенције су: да се обезбеди што хитнији повратак деце незаконито одведене или задржане у некој држави уговорници и да се права на старање и виђање са дететом по закону једне од држава уговорница стварно поштују у другој држави уговорници.¹⁵

Директива 2018/1972¹⁶ даје правни оквир пружања електронских комуникационих мрежа и услуга. Иако наша земља није чланица ЕУ, у процесу је придруживања Европској унији, тако да ће бити у обавези да своје законодавство у потпуности усклади са правом ЕУ онако како се буду отварала поглавља у Споразуму о стабилизацији и придруживању¹⁷. У Директиви, између осталог, стоји да: „узимајући у обзир посебне околности везане уз пријаву нестале деце, државе чланице требале би наставити деловати како би осигурале стварну успоставу делотворне службе за пријављивање нестанка деце на својим државним подручјима, под бројем „116000“. Државе чланице требале би предузети одговарајуће мере како би осигурале константни ниво квалитета услуге за управљање бројем „116000“.“¹⁸

У праву ЕУ значајно је поменути и Општу Уредбу о заштити података која је ступила на снагу 25. маја 2018. године која је означена као „најстрожи закон у погледу осигурања приватности и безбедности грађана на свету“¹⁹.

У погледу националних извора поменућемо само неке, јер ће касније детаљно бити изложени правни извори увођења „Пронађи ме“ механизма за проналазак несталих лица у зависности од области коју уређују.

Породичним законом прописано је да се пунолетство стиче са навршеном 18. годином живота с тим што изузетно пословну способност малолетно лице може стећи и раније²⁰, док Кривични законик користи термин малолетно лице-лице које није навршило 18 година за оштећеног кривичним делом.²¹

¹⁵ Чл.1 Закона о ратификацији Конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце.

¹⁶ Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code.

¹⁷ Закон о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране (Сл. гласник РС - Међународни уговори, бр. 83/2008).

¹⁸ (252) Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code, доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32018L1972>. Приступљено: 05.04.2024.године.

¹⁹ Види више о томе на: <https://gdpr.eu/>, приступљено: 05.04.2024.године.

²⁰ Чл.11 Породичног закона (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015).

²¹ Термини дете-лице које није навршило 14 година и малолетник-лице које је навршило 14 а није навршило 18 година, користе се за починиоце кривичних дела. Чл. 112 ст. 8, 9, и 10 Кривичног законика (Сл. гласник РС бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

Кривичним закоником прописана су, између осталог, кривична дела отмице и трговине људима.²²

Законом о граничној контроли прописано је да ће, приликом граничне провере малолетних лица, полицијски службеник посебну пажњу обратити на то да ли малолетно лице путује само или у пратњи другог лица.²³ За прелазак државне границе малолетно лице, држављанин Републике Србије до навршене 16. године живота, када путује само или у пратњи другог лица које му није родитељ или законски заступник, мора поседовати оверену сагласност оба родитеља, ако заједнички врше родитељско право, или законског заступника.²⁴

Поменућемо још као значајан и Закон о путним исправама којим је регулисано подношење захтева за издавање путне исправе малолетног или пословно неспособног лица.²⁵

4. Правни основ поступања полиције у погледу несталог малолетног лица и активирања „Пронађи ме система“

Приликом нестанка малолетног лица, полиција, пре свега, поступа на основу одредби Законика о кривичном поступку и Закона о полицији. Законик о кривичном поступку предвиђа поступак за издавање потернице или објаве који спада у помоћни поступак којим се уређују питања која нису стриктно кривичноправног карактера али су функционално повезана са другим кривичноправним питањима.²⁶ У складу са чл. 599 Законика о кривичном поступку, ако су потребни подаци о појединим предметима или лицима која су у вези са кривичним делом, или ове предмете или лица треба пронаћи, а нарочито ако је то потребно ради установљења идентитета пронађеног непознатог леша, орган поступка ће наредити издавање објаве. Основ објављивања фотографије несталих лица прописан је у ст. 2 истог члана према коме орган полиције може објављивати и фотографије лешева и несталих лица ако постоје основи сумње да је до смрти, односно нестанка тих лица, дошло услед кривичног дела. Основ за коришћење средстава јавног информисања ради обавештавања јавности о расписаној објави дат је одредбом Законика о

²² Чл. 134 и 388 Кривичног законика.

²³ Чл. 54 ст.1 Закона о граничној контроли (Сл. гласник РС, бр. 24/2018).

²⁴ Чл. 54 ст.2 Закона о граничној контроли.

²⁵ Чл. 29 Закона о путним исправама (Сл. гласник РС, бр. 90/2007, 116/2008, 104/2009, 76/2010, 62/2014 и 81/2019).

²⁶ Ауторка Бркић говори о помоћним процесним формама у које убраја и поступак за издавање потернице или објаве. Види: Бркић, С., *Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2010, стр. 302.

кривичном поступку.²⁷ Према одредби Законика, ради обавештавања јавности о потерници или објави могу се користити и средства јавног информисања. Предвиђено је да објаву расписује полиција надлежна по месту суда пред којим се води поступак, након што јој се достави наредба органа поступка о издавању објаве. Расписивање објаве јесте акт полиције који се састоји у низу оперативних радњи којима се иде за тим да се лице за којим се трага пронађе, а које ће се тачно радње предузети, процењује полиција у сваком конкретном случају.²⁸

У случају да је вероватно да се лице налази у иностранству, министарство надлежно за унутрашње послове може расписати међународну потерницу уз прибављену сагласност министарства надлежног за послове правосуђа. У овом случају потребно је да претходно постоји већ издата потерница или објава јер се у супротном међународна потерница не може расписивати.²⁹ Међународна потерница расписује се преко Дирекције полиције- Управе за међународну оперативну полицијску сарадњу, познатију као Интерпол, а у оквиру земаља ЕУ постоји и тзв. Еуропол, преко кога се такође може расписати међународна потерница.³⁰ За проналажење несталих лица користи се жута Интерполова потерница као глобално полицијско упозорење. Жуто обавештење (*Yellow Notice*) – означава захтев за помоћ у лоцирању несталих лица, најчешће малолетних лица, или у циљу идентификације лица која нису у могућности да о себи пруже податке.³¹

Законом о полицији, предвиђено је да полиција, одмах по сазнању, спроводи мере трагања за лицима и предметима.³² Трагање се расписује потерницом, полицијском потрагом и објавом. Када се ради о нестанку лица, предвиђено је да полиција расписује објаву. Закон о полицији предвиђа хитно поступање полиције ако је пријављен нестанак лица, а постоје основи сумње да је то лице жртва кривичног дела. Према закону, полицијски службеници дужни су да у сарадњи са другим надлежним органима, удружењима грађана и грађанима, без одлагања предузму мере и радње предвиђене овим и другим законима, у циљу његовог проналаaska.³³ Ова одредба уведена је првенствено

²⁷ Чл. 600 ст. 2 Законика о кривичном поступку (Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

²⁸ Илић, Г. П., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2012, стр. 1086.

²⁹ *Исто*, стр.1086.

³⁰ *Исто*, стр. 1087.

³¹ Ивановић, З., Уљанов, С., *Принципи међународних релација у поступању са међународним потражним актима ИНТЕРПОЛ-а*, Међународна политика, год. LX, бр. 1135/2009, стр. 108.

³² Чл. 59 ст.1 Закона о полицији (Сл. гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018).

³³ Чл. 59 ст. 6 Закона о полицији.

Изменама и допунама раније важећег Закона о полицији 2015. године³⁴, а касније је задржана у новом Закону о полицији који је тренутно на снази. Разлог за доношење ове одредбе била је иницијатива за измену примењивих одредби у форми „Тијаниног закона“, која је критиковала правни оквир за поступање надлежних органа у ситуацијама нестанка малолетног лица.³⁵ У ранију одредбу чл. 72 Закона о полицији додат је став б који представља правни основ за хитно предузимање свих потребних мера из надлежности полиције како би се скратило време потребно за проналажење извршиоца кривичног дела и жртве извршења које је изузетно важно за успех истраге посебно код кривичног дела отмице. Са друге стране, може се десити да полиција пронађе лице које не може да даје податке о себи и чији се идентитет не може утврдити. Законом о полицији предвиђено је поступање полицијских службеника у вези са утврђивањем идентитета таквог лица које се врши у конкретном случају према лицу које код себе нема прописану исправу или се сумња у веродостојност такве исправе, ако се на други начин не може проверити његов идентитет, или на основу посебног захтева надлежног органа. Идентитет се утврђује коришћењем података из форензичких евиденција, применом метода и употребом средстава криминалистичке тактике и форензике, медицинским или другим одговарајућим вештачењима.³⁶ Полиција је у том циљу овлашћена и да јавно објави фоторобот, цртеж, снимак или опис лица, а када идентитет није могуће утврдити на други начин, полиција је овлашћена да објави фотографију лица које о себи не може дати податке.³⁷ Извештај о утврђивању идентитета лица доставља се подносиоцу захтева, а полицијским органима других држава са којима је ратификованим споразумима успостављена међународна полицијска сарадња, достављају се и непосредни подаци о лицу, на њихов захтев, у складу са прописима који уређују област давања података о личности.

Најчешће ситуације у којима се активира „Амбер алерт“ систем у пракси држава које су усвојиле овај систем широм света су када: потрага се врши за малолетном особом (особом млађом од 18 година); постоји потврда од стране полиције да објава аларма неће угрозити живот детета; постоји сумња да отмичар има намеру да повреди дете; доступност основних информација (нпр. како дете изгледа); сумња да нестанак има потенцијално угрожавајуће

³⁴ Закон о изменама и допунама Закона о полицији полицији (Сл. гласник РС, бр. 101/05, 63/09 УС и 92/11) од 2015. године.

³⁵ Образложење Народне скупштине о разлозима за измену тадашњег Закона о полицији. Доступно на: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/1773-15%20LAT.pdf, приступљено: 04.04.2024. године,

³⁶ Чл. 77 ст.2 Закона о полицији.

³⁷ Чл. 77 ст.4 и 5 Закона о полицији.

последике по живот детета; непознате су околности нестанка.³⁸ Такође, уколико постоји сумња да је дете побегло од куће овај систем се неће активирати, али до активације ипак може доћи у специфичним околностима, обично када дете има мање од 13 година, значи да дете није у тинејџерском периоду.

У нашем праву предвиђено је да начелник подручне Полицијске управе процењује да ли су испуњени критеријуми за активирање „Пронађи ме“ механизма. Полицијски службеници, када добију пријаву о несталу малолетном лицу, изаћи ће на лице места, извршиће увиђај и остале потребне потражне радње - обавиће информативни разговор са подносиоцем пријаве као и са потенцијалним сведоцима, обезбедиће присутне материјалне трагове и на тај начин доћи до релевантних информација. У складу са инструкцијом о поступању у случају нестанка малолетног лица, обавестиће начелника подручне Полицијске управе који ће затим одлучити да ли ће доћи до покретања самог механизма или не. Ако се ради о деци су узраста испод 7 година, уколико узимају одређену терапију што може указати да је дете у животној опасности или када нестане малолетно лице узраста од 18 година које је ометено у развоју или има неки облик инвалидитета, „Пронађи ме“ механизам ће се активирати без обзира на постојање сумње о извршеном кривичном делу.

За јавно објављивање информације о нестанку малолетног лица неопходна је сагласност родитеља или старатеља сагласно одредбама Закона о заштити података о личности и Закона о јавном информисању и медијима. Законом о јавном информисању и медијима предвиђено је да, ако је лице које треба да да свој пристанак да се његова информација из приватног живота, лични запис, запис лика или гласа објави умрло, пристанак дају његов супружник, дете од навршене петнаесте године живота самостално, родитељ, крвни сродник у правој линији, усвојитељ или старатељ, односно други законски заступник, брат, сестра, правно лице чији је умрли био учесник (орган, члан, запослени) ако се информација, односно запис односи на његово учешће у том правном лицу или лице које је умрли за то одредио, односно лице које је позвано на наслеђе.³⁹ У одређеним ситуацијама, предвиђено је да се информација из приватног живота, односно лични запис може изузетно објавити без пристанка лица ако у конкретном случају интерес јавности да се упозна са информацијом, односно записом претеже у односу на интерес да се спречи објављивање.⁴⁰ То ће се сматрати, нарочито ако је објављивање у интересу правосуђа, националне безбедности или јавне безбедности и ако је објављивање потребно ради упозорења на опасност у које ситуације спада и проналажење несталог лица

³⁸ Доступно на: <https://ambalert.rs/kriterijumi-za-pokretanje-alarma/>, пристуљено: 03.04.2024.године.

³⁹Чл. 92 ст.1 Закон о јавном информисању и медијима (Сл. гласник РС, бр. 92/2023).

⁴⁰ Чл. 93 ст.1 Закон о јавном информисању и медијима.

(као и спречавање заразне болести, спречавања преваре и сл.).⁴¹ Закон о јавном информисању и медијима усаглашен је са одредбама Закона о заштити података о личности. Законом о заштити података о личности прописано је да је обрада података законита само ако је испуњен, између осталих, и један од следећих услова: ако је лице на које се подаци о личности односе пристало на обраду својих података о личности за једну или више посебно одређених сврха или ако је обрада неопходна у циљу заштите животно важних интереса лица на које се подаци односе или другог физичког лица или је обрада неопходна у циљу обављања послова у јавном интересу или извршења законом прописаних овлашћења руковођаца.⁴² Повезано са тим, чл. 18 Закона о заштити података о личности предвиђено је да је, обрада коју врше надлежни органи у посебне сврхе, којом се открива расно или етничко порекло, политичко мишљење, верско или филозофско уверење или чланство у синдикату, као и обрада генетских података, биометријских података у циљу јединствене идентификације физичког лица, података о здравственом стању или података о сексуалном животу или сексуалној оријентацији физичког лица, допуштена само ако је то неопходно, уз примену одговарајућих мера заштите права лица на које се подаци односе, у једном од следећих случајева:

- 1) надлежни орган је законом овлашћен да обрађује посебне врсте података о личности;
- 2) обрада посебних врста података о личности врши се у циљу заштите животно важних интереса лица на које се подаци односе или другог физичког лица;
- 3) обрада се односи на посебне врсте података о личности које је лице на које се они односе очигледно учинило доступним јавности.

Малолетно лице које је навршило 15 година живота може самостално да да пристанак о обради података о својој личности, а ако се ради о малолетном лицу које није навршило 15 година, за обраду података пристанак мора дати родитељ који врши родитељско право, односно други законски заступник малолетног лица.⁴³

Јавност се може обавестити о нестанку малолетног лица и када не постоји сумња да је нестанак повезан са извршењем кривичног дела јер се ради о лицима који се не могу бринути о себи, који могу сами отићи или одлутати. Уколико постоји сумња да је нестанак малолетног лица повезан са извршењем кривичног дела, пристанак родитеља или старатеља за јавно објављивање обавештења о његовом нестанку се не захтева.

Такође, приликом одлуке о томе да ли ће јавност бити обавештена или не, узеће се у обзир да ли постоји опасност да живот детета буде угрожен уколико

⁴¹ Чл. 93 ст. 2 тач. 5 и 8 Закон о јавном информисању и медијима.

⁴² Чл.12 ст.1 тач.1, 4 и 5 Закона о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87/2018).

⁴³ Чл. 16 ст. 1 и 2 Закона о заштити података о личности.

јавност буде информисана- то може бити случај код кривичног дела отмице када је планирано тражење откупа. У сваком случају, одлука о покретању „Пронађи ме“ услужног сервиса мора бити хитна, у року од сат времена од тренутка пријаве нестанка детета или чим полиција процени да су критеријуми за активацију испуњени, с тим што има обавезу ревидирања своје одуке уколико дође до било каквих нових информација.

Полицијски службеници поступају на основу Инструкције о начину поступања полицијских службеника у случају пријаве нестанка малолетног лица и начину хитног обавештавања јавности. Грађани, најчешће родитељ или старатељ, пријављује нестанак малолетног лица, затим следе претходно наведене провере од стране полицијских службеника, између осталог, проверавају се болнице и Центри за социјални рад. Уколико утврди да је нестанак малолетног лица повезан са извршењем кривичног дела отмице или трговине људима, полиција се консултује са јавним тужиоцем који је месно надлежан, а затим начелник полицијске управе доноси одлуку о покретању система. Технички се покретање система састоји из приступа платформи „Пронађи ме“ где полицијски инспектор попуњава 4 форматирани обрасца, која затим шаље командно-оперативном центру. У командно- оперативном центру верификује се и проверава да ли је све прописно унето, а затим програм обавештење аутоматски шаље на 490 адреса, укључујући телевизијске и радио станице, затим мобилне оператере, аеродроме, аутобуске и железничке станице, као и путевима Србије.

5. Правни извори у области електронских комуникација

5.1. Законски оквир за функционисање „Пронађи ме“ система у оквиру електронске комуникационе мреже

Народна скупштина Републике Србије донела је 28. априла 2023. године, на Другој седници Првог редовног заседања Закон о електронским комуникацијама а који је објављен у Службеном гласнику бр. 35/2023 од 29. априла 2023. године. Поменути закон у чл. 96 регулисано је Упозоравање јавности.

Одредбом је предвиђено да су: „Пружаоци комуникационе услуге између лица засноване на коришћењу нумерације у мобилној електронској комуникационој мрежи дужни да крајњим корисницима омогуће бесплатно преношење јавних упозорења од интереса за заштиту и спасавање у складу са законом којим се уређује област смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама.“

Даље се у ст. 2 дефинише начин преношења јавних упозорења и то тако што се проширује могућност њиховог преношења путем услуга које нису

обухваћене услугама из ст. 1 овог члана. „Јавна упозорења могу се преносити и путем јавно доступних електронских комуникационих услуга, које нису услуге из става 1. овог члана, нити су услуге радио дифузије, или помоћу мобилне апликације која се заснива на услузи приступа интернету, уз услов да је овакав систем упозоравања јавности једнако ефикасан у смислу покривености одређеног дела територије или становништва и уз услов да крајњи корисници на једноставан начин примају јавна упозорења.“

Затим, у ст. 3 и 4, установљена је обавеза пружаоца услуга да бесплатно преносе и друге врсте обавештења крајњим корисницима. „Пружаоци услуге из ст. 1. овог члана су дужни да крајњим корисницима омогуће бесплатно преношење обавештења од интереса за очување и унапређење здравља становништва у складу са законом којим се уређује заштита становништва од заразних болести. Пружаоци услуге из ст. 1. овог члана су дужни да крајњим корисницима омогуће и бесплатно преношење других јавних обавештења од значаја за остваривање јавног интереса, који утврђује Влада.“

За сада су, склапањем споразума у ширење обавештења путем „Пронађи ме“ система укључени: два аеродрома „Константин Велики“ у Нишу и „Никола Тесла“ у Београду, затим аутобуске и железничке станице, као и „Путеви Србије“ који емитују поруку о несталом малолетном лицу на дигиталним таблама - екранима на аутопутевима у Р. Србији где такви екрани постоје. Споразуми су склопљени са надлежним министарствима како би се утврдио протокол поступања у наведеној ситуацији.

5.2. Подзаконски акти у области електронских комуникација

Влада РС донела је 21. јула 2023. године Закључак 05 број 090-6414/2023 којим се утврђује да је преношење обавештења о пријави нестанка малолетног лица путем јавно доступне електронске комуникационе услуге од значаја за остваривање јавног интереса (Сл. гласник РС, бр. 60/2023). Овим закључком: „Утврђује се да је преношење обавештења о пријави нестанка малолетног лица путем јавно доступне електронске комуникационе услуге између лица засноване на коришћењу нумерације у мобилној електронској комуникационој мрежи, с циљем хитног предузимања мера и радњи на проналажењу несталог малолетног лица, од значаја за остваривање јавног интереса.“ Такође, „пружаоци комуникационе услуге, сагласно чл. 96. ст. 4. Закона о електронским комуникацијама, дужни су да крајњим корисницима омогуће бесплатно преношење обавештења о пријави нестанка малолетног лица.“

6. Правни извори у области медијских услуга

Савет Регулаторног тела за електронске медије донео је Правилник о хитном обавештавању јавности о нестанку малолетног лица 12. септембра

2023. године (Сл. гласник РС, бр. 78/2023). Овим правилником ближе се уређује начин испуњавања обавеза пружалаца медијских услуга у вези са начином објављивања (емитовања) програмског садржаја који за предмет има хитно обавештавање јавности о нестанку малолетног лица, а у циљу прикупљања информација које могу помоћи у спровођењу мера трагања за малолетним лицем и његовом проналаску. Законом је прецизирано да је нестало малолетно лице, у смислу активирања „Пронађи ме“ система, лице које није навршило 18 година живота.

Програмски садржај који чини хитно обавештавање јавности о нестанку малолетног лица састоји се из обавештења јавности о нестанку малолетног лица које пружаоцима медијских услуга доставља министарство надлежно за послове информисања. Министарство информисања и телекомуникација, израдило је, заједно са Канцеларијом за информационе технологије и електронску Управу Владе РС техничка решења на основу којих ће се обавештење о нестанку малолетног лица достављати медијима и мобилним оператерима.

Пружалац медијске услуге, по пријему информације упућене од стране министарства, без одлагања објављује (емитује) обавештење о нестанку малолетног лица.

Пружалац медијске услуге дужан је да обавештење објави (емитује) у трајању од најмање 20 секунди, у неизмењеном облику и идентичној садржини у којима му је достављена од стране министарства.

Даље, пружалац медијске услуге дужан је да обавештење објављује (емитује) у наредних 48 сати и то у првих осам сати од тренутка достављања обавештења на сваких 30 минута, а после тога на сваких 60 минута. Прекид програма ради емитовања обавештења ће се, по правилу, огледати у објављивању фотографије несталог детета са основним информацијама и евентуално у објављивању података везаних за сам нестанак- шта је дете имало на себи, када је последњи пут виђено...

Након протекла рока од 48 сати од првог објављивања престаје обавеза даљег објављивања обавештења о нестанку малолетног лица. Ова одредба у складу је са Законом о заштити података о личности којим је прописано да је руковалац дужан да без непотребног одлагања податке избрише у случају када подаци о личности више нису неопходни за остваривање сврхе због које су прикупљени или на други начин обрађивани.⁴⁴

Пружалац медијске услуге, по пријему информације упућене од стране министарства да је нестало малолетно лице пронађено, без одлагања прекида објављивање (емитовање) обавештења о несталим малолетном лицу и пре истека рока од 48 сати, предвиђеним овим правилником. У том случају, постоји дужност обавештавања јавности да је лице пронађено.

⁴⁴ Чл. 30 ст. 2 тач.1 Закона о заштити података о личности.

Истовремено са прекидом објављивања (емитовања) обавештења о несталим малолетним лицима, а у циљу заштите податка о личности малолетног лица, пружалац медијске услуге дужан је да, без одлагања, обрише све податке из обавештења о несталим малолетним лицима.

7. Планови за даље унапређење система „Пронађи ме“ уместо закључка

Иако је „Пронађи ме“ услужни сервис почео да функционише октобра 2023. године, у процес још увек нису укључени сви могући планирани актери. Планира се да се у скоријој будућности омогући обавештавање грађана о несталим малолетним лицима преко билборда и да се реализује сарадња са бензинским станицама како би обавештавање јавности било што потпуније. Бензинске станице важна су карика у ланцу обавештавања јер често отмичари као средство извршења кривичног дела користе аутомобил или друго превозно средство из потребе за бржом мобилношћу и пребацивањем несталих лица што даље од места извршења, а често и преко граничних прелаза. Оно што је у плану, а најављено је да ће у што скорије време бити реализовано, је сарадња са Вајбер апликацијом за позиве и слање порука. Сматрамо да је обавештавање јавности о несталим лицима преко ове апликације изузетно значајно јер, за разлику од мобилних оператера, постоји могућност слања мултимедијалног садржаја- слике несталих лица. На тај начин ће јавност одмах имати пред собом слику несталих лица што ће омогућити да хитно реагују уколико дете негде уоче. Мобилни оператери омогућавају само слање текстуалних порука свим корисницима са садржајем који се састоји од имена, презимена, година старости и кратког описа малолетног лица, укључујући и гардеробу коју је нестало лице имало на себи, са упућивањем на сајт МУП-а где ће грађани добити додатне информације.⁴⁵ Оно што је окарактерисано као још један недостатак преношења информација преко мобилних оператера је брзина преношења информација. Постоји могућност унапређења слања порука свим корисницима што је у плану, а то је слање порука преко базних станица чиме ће се постићи да, у року од неколико секунди од када порука буде креирана, сви грађани добију поруку. Према садашњем функционисању, мобилни оператери су ограничени бројем порука које могу да пошаљу (до 50.000 порука у минути). Предност Вајбер апликације је у могућности да порука у што краћем року стигне до већег броја корисника што је и циљ обавештавања јавности.

Дилема око даљег унапређења система „Пронађи ме“ настаје у погледу укључивања друштвених мрежа као средстава обавештења јавности. С једне стране, предност обавештавања јавности преко друштвених мрежа је допирање до што већег круга људи у што краћем року. Са друге стране, код имплементације система у погледу друштвених мрежа можемо уочити два

⁴⁵ Реч је о интернет домену : <http://pronadjime.mup.gov.rs>.

проблема која се јављају у пракси. Прво је да у нашој земљи не постоји правно лице које је заступник компаније „Мета“ која управља друштвеним мрежама Фејсбук и Инстаграм с ким би могло да се преговара о питању примене „Пронађи ме“ сервиса што би резултирало склапањем споразума о обавештавању јавности у том смеру. Друго, код друштвених мрежа поставља се питање колико се може обезбедити заштита података о личности. Наиме, Правилник о хитном обавештавању јавности о нестанку малолетног лица обавезује пружаоце медијских услуга да, истовремено са прекидом објављивања (емитовања) обавештења о несталим малолетном лицу, а у циљу заштите податка о личности малолетног лица, без одлагања, обришу све податке из обавештења о несталим малолетном лицу. У погледу друштвених мрежа у складу са начином њиховог функционисања, не постоји гаранција да ће слика малолетног лица и његови подаци бити уклоњени са сервера у предвиђених 48 сати од првог објављивања.

У Р. Србији је услужни сервис „Пронађи ме“ покренут само једанпут, у случају двогодишње Д. И. која до овог тренутка још увек није пронађена, али је у склопу истраге, управо посредством „Пронађи ме“ система, полиција дошла до снимка детета који је послат од стране информисаног грађанина, на чијој идентификацији интензивно ради у склопу предузимања потражних радњи.

Поздрављамо планирани правац унапређења „Пронађи ме“ система у погледу сарадње са Вајбером и обавештавања грађана посредством бензинских станица и билборда, као и потребу за унапређењем система слања порука од стране мобилних оператера у погледу брзине слања и обима корисника до којих поруке пристижу. Што се тиче друштвених мрежа сматрамо да проширењу система у том правцу треба опрезно приступити и да је неопходно, најпре, осигурати се да је могуће обезбедити потпуну заштиту података о личности малолетника.

Предност система „Пронађи ме“ је вишеструка и свакако је позитивно његово увођење у правни систем Републике Србије. Поред тога што, алармирањем јавности, може доћи до лакшег и бржег налажења малолетног лица, истовремено се отежавају све могуће планиране радње учиниоца у погледу прикривања извршења кривичног дела у виду бекства, преласка границе, скривања малолетника. Такође, ствара се велики притисак јавности на учиниоца који тако може бити натеран да обустави све даље планове, малолетника врати или кривично дело призна. Приликом одлуке о покретању овог система, битно је узети све аспекте конкретног случаја у обзир, а најважнија је процена полицијских службеника и начелника полиције, при чему професионално искуство игра велику улогу. Најзначајније је покренути сервис хитног обавештавања јавности када је он најпогоднији и када се испостави да ће у конкретном случају дати најбоље резултате. Ако се активира прерано у случају несталим малолетног лица може изазвати велико узнемирење јавности када случај није био адекватан за активирање аларма, ако се недуго затим малолетно лице пронађе а радило се о бекству или случају када дете само

одлута. С друге стране, у неким случајевима где постоји сумња да је нестанак малолетног лица последица кривичног дела, од круцијалне важности је правовремено и што раније активирање „Пронађи ме“ аларма (нпр. да не би дошло до преласка границе када ће потрага за малолетним лицем бити отежана). Зато је од изузетне важности пронаћи праву меру и прави тренутак за деловање.

У погледу правних извора који представљају основ увођења Амбер Алерт система у Р. Србији, можемо закључити да су сви међусобно усклађени и кохерентни што је свакако представљало изазов за законодавца, с обзиром на бројност законских и подзаконских аката у овој области.

*Marija Milojević, LL.M., Research Associate
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LEGAL BASIS OF THE „FIND ME“ SERVICE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

In the paper, the author presents the legal documents as the basis of the "Find me" service that was introduced into the legal system of the RS. In the Introduction, the concept and origin of the Amber Alert system, which exists around the world, is briefly explained. On the basis of the Amber Alert system, the idea of introducing a similar mechanism into Serbian law was born. Then, the author presented the way in which this public notification system in the case of minors was transformed from the very idea to the realization and final introduction in October 2023. After presenting some relevant international and national legal documents in the matter, we moved on to the analysis of specific legal provisions and by-laws that serve as a basis for the actions of competent authorities in accordance with the Amber Alert system. Legal sources are divided into those related to the actions of the police in a specific case, then regulations in the field of electronic communications as well as regulations in the field of media services. Instead of a conclusion, the author presented some plans and ideas for the eventual improvement of the "Find me" service, as well as some observations on the compliance of all legal sources that regulate the studied matter.

Key words: *Amber Alert system, "Find me" service, missing person announcement, Interpol Yellow Notice, missing minor, personal data protection, emergency public notification, electronic communications, media services.*

Литература

- Бркић, С., *Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2010.
- Ивановић, З., Уљанов, С., *Принципи међународних релација у поступању са међународним потражним актима ИНТЕРПОЛ-а*, Међународна политика, год. LX, бр. 1135/2009.
- Илић, Г. П., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2012.
- Јовановић, В., *Систем раног узбуњивања у случају нестанка детета- упоредна анализа*, Београд, 2023.
- Никач, Ж., Лешганин, Б., *Увођење „Амбер алерт“ система у рад полиције Србије ради заштите живота деце и малолетника*, Зборник радова копаоничке школе природног права – Слободан Перовић, 2021.
- Увођење система раног узбуњивања у случају нестанка детета „Амбер аларм“ у Србији: Претња или прилика?*, ПрЕУговор- Брза реакција 9, Београд, јун 2023.године, стр. 3, доступно на: https://preugovor.org/upload/document/brief_alert_9_sr.pdf, приступљено 12.02.2023.године.

Правни извори

- Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code.
- Акциони план Републике Србије за Поглавље 24 у оквиру процеса придруживања Европској Унији- ревидиран, март 2019.године, доступно на: https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/06/nacrt_revidiranog_akcionog_plana_za_poglavlje_24_m.pdf, приступљено: 12.02.2024.године.
- Закључак 05 број 090-6414/2023 Владе РС од 21.јула 2023.године (Сл. гласник РС, бр. 60/2023).
- Закон о граничној контроли (Сл. гласник РС, бр. 24/2018).
- Закон о електронским комуникацијама (Сл. гласник бр. 35/2023) од 29.априла 2023.године.
- Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87/2018).
- Закон о изменама и допунама Закона о полицији полицији (Сл. гласник РС, бр. 101/05, 63/09 УС и 92/11) од 2015.године;.
- Закон о јавном информисању и медијима (Сл. гласник РС, бр. 92/2023).
- Закон о полицији (Сл. гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018).
- Закон о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране (Сл. гласник РС - Међународни уговори, бр. 83/2008).
- Закон о путним исправама (Сл. гласник РС, бр. 90/2007, 116/2008, 104/2009, 76/2010, 62/2014 и 81/2019).
- Закон о ратификацији Конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 7/91).
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета (Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл. лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97).
- Законик о кривичном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС).

Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 2.
Крагујевац, 2024.

- Кривични законик (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014, 94/2016 и 35/2019);
- Меморандум о разумевању између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Фондације „Amber alert Europe“ од 24.02.2022. године, доступно на: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/>, приступљено: 13.02.2024. године.
- Општа Уредба о заштити података у ЕУ 25. маја 2018. године.
- Породични закон (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015).
- Правилник о хитном обавештавању јавности о нестанку малолетног лица 12. септембра 2023. године (Сл. гласник РС, бр. 78/2023).
- Решење 01 број: 011-77/23-6 Кабинета Министра Министарства унутрашњих послова Републике Србије од 2. 2. 2023. године.